

VENÄJÄNKIELISET LAPSET SUOMALAISESSA KOULUSSA

Esimerkkinä Lausteen koulun oppilaat

Oksana Myllylä

SPECIMA
Opettajaksi Suomeen –kurssi
Kevät 2002
Jyväskylän yliopisto
Humanistinen
ammattikorkeakoulu
Ohjaaja: Ritva Fossi

SISÄLLYSLUETTELO:

<u>JOHDANTO</u>	3
<u>1 YLEISTÄ MAAHANMUUTTAJALASTEN KOULUTUKSESTA SUOMESSA</u>	3
<u>1.1 Valmistava opetus</u>	4
<u>1.2 Äidinkielen ja kulttuurin merkitys</u>	5
<u>1.3 Suomi toisena kielenä –opetus</u>	7
<u>1.4 Tukiopetus</u>	8
<u>2 VENÄJÄNKIELISET LAPSET LAUSTEEN KOULUSSA.</u>	8
<u>2.1 Yleiset tiedot haastateltavista</u>	8
<u>2.2 Keskustelun kulku</u>	9
<u>2.3 Kysymykset</u>	9
<u>2.4 Tulokset</u>	11
<u>LOPPUSANAT</u>	17
<u>LÄHTEET:</u>	18

JOHDANTO

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten Suomeen muuttaneet venäjänkieliset lapset sopeutuvat uuteen kouluun. Miten he viihtyvät uusissa oloissa, miten kokevat elämisen kahden kulttuurin välillä, mitä vaikeuksia koulunkäynnissä kohtaavat. Opettajat kokevat puutteellisiksi tiedot maahanmuuttajalapsista ja heidän oppimisvaikeuksistaan ja sopeutumisesta suomalaiseen kouluun. Siksi syntyi ajatus tutkia tätä asiaa ja löytää vastaukset maahanmuuttajalasten arkeen liittyviin kysymyksiin, muun muassa seuraaviin:

Miten kielen oppiminen sujuu? Ovatko oppikirjat liian vaikeita? Mitä mieltä he ovat opettajista? Saako opettajilta riittävästi apua? Onko kiusaaminen ongelma? Onko äidinkielellä ja omalla kulttuurilla merkitystä? Mitä tunteuksia liittyy koulunkäyntiin? jne.

Tutkielma sisältää teoreettisen osan ja varsinaisen tutkimuksen. Teoreettinen osa käsittelee yleisesti maahanmuuttajalasten opetusta Suomessa. Siinä kerrotaan, mitä vaihtoehtoja on koulutuksen järjestelyssä, miten toteutetaan valmistavaa ja tukiopetusta sekä suomen ja oman äidinkielen opetusta. Tutkimuksessa pohditaan myös lähtömaan kulttuurin säilyttämisen merkitystä. Kirjallisuus tästä aiheesta, keskustelu opettajien kanssa sekä oma pohdinta ja havainnointi nostivat esille kysymyksiä, joihin tutkielmassa haetaan vastauksia. Toinen osa sisältää oppilaiden mielipiteitä esille tulleista aiheista.

1 Yleistä maahanmuuttajalasten koulutuksesta Suomessa

Suomessa oppivelvollisuus koskee myös maassa pysyvästi asuvia ulkomaalaisia lapsia. Vasta muuttaneiden lasten opetus järjestetään isommissa kunnissa yleisopetukseen valmistavassa luokassa. Mikäli sellaista mahdollisuutta ei ole, oppilas sijoitetaan tavalliseen opetukseen ja tuetaan häntä opiskelussaan. Huomioon otetaan hänen erityistarpeitaan muun muassa liikunnan, uskonnon ja toisen kotimaisen kielen opetuksessa sekä arvioinnissa. (Pitkänen 1998,8.)

Maahanmuuttajien koulutuksen tavoitteena on antaa kielelliset ja tiedolliset valmiudet hakeutua tasavertaisesti jatko-opintoihin, auttaa lapsia integroitumaan suomalaiseen yhteiskuntaan siten, että oma kieli ja kulttuuri säilyvät. Korkeatasoisen kaksikielisyyden saavuttaminen on opetuksen painopisteitä. (Rekola 1994,6.)

1.1 Valmistava opetus

Valmistava luokka on maahan juuri muuttaneita lapsia varten. Siellä keskitytään suomen kielen opiskeluun, mutta opetetaan myös muita perusaineita. Sen tavoitteena on antaa valmiudet opiskeluun tavallisessa luokassa. Valmistava opetus kestää tavallisesti yhden lukukauden tai lukuvuoden ajan (Pitkänen 1998,8). Luokassa voi toimia myös lapsen äidinkieltä puhuva opettaja tai kieliavustaja, joka selvittää oppilaalle keskeisiä käsitteitä. Lapselle tulee paljon turvallisempi ja varmempi olo, jos opettaja osaa hänen kieltään. Tällöin hän osaa kysyä ja pyytää apua. Myös uusiin asioihin on helpompaa sopeutua, kun ymmärtää ne.

Siirrettäessä oppilasta tavalliseen opetukseen, pohditaan kumpi tekijä luokka-asteen valinnassa on painavampi: lapsen ikä vai hänen taitojensa taso. Oppilaan itsetunnon kannalta iänmukainen sijoitus ja tukitoimien järjestäminen on näistä parempi vaihtoehto. Tällöin hänen motivaationsa koulukäyntiin säilyy parhaiten. (Kosonen 1994,14.) Osittainen integraatio suomalaisluokkiin voi tapahtua aikaisemminkin taito- ja taideaineiden (käsityö, musiikki, liikunta ja kuvaamataito) tunneilla, joilla oppilaat voivat harjoitella suomen kieltä ja tutustua suomalaislapsiin (Pitkänen 1998,28).

Alkuopetus voidaan järjestää myös samanaikaisopetuksena. Tällöin oppilas seuraa opetusta suomalaislasten kanssa ja toinen opettaja tai kieliavustaja huolehtii siitä, että hän pysyy mukana muiden oppilaiden tahdissa. Samanaikaisopettaja selittää vieraat sanat ja yksinkertaistaa vaikeat kielirakenteet. (Talvitie 1994,12.)

Maahanmuuttajalapsille järjestetään usein erillistä opetusta myös valmistavasta luokasta suomalaisluokkaan siirtymisen jälkeen. Osa siitä tapahtuu pienryhmässä, jossa huomioidaan paremmin mahdollisia vaikeuksia materiaalin ymmärtämisessä ja omaksumisessa. Opetusta täydentää tukiopeus suomen kielessä ja vaikeammassa oppiaineissa (teoria-aineissa).

1.2 Äidinkielen ja kulttuurin merkitys

On hyvin tärkeää, että lapsi saa opiskella Suomessa äidinkieltään, sillä se toimii ajattelun kielenä ja on myös pohjana koko opiskelulle ja persoonallisuuden kehittymiselle. Tutkijat pitävät vankkaa äidinkielen taitoa tärkeänä edellytyksenä vieraan kielen omaksumiselle sekä menestykselliselle opiskelulle (Sinko 1994,29; Pitkänen 1998,34).

Äidinkielenopetus ei saisi rajoittua pelkästään kieliopin ja oikeinkirjoituksen opettamiseen. Sen pitää monipuolisesti tukea lapsen kulttuuri-identiteetin vahvistamista ja persoonallisuuden kehitystä. Toimiva ja laadukas opetus kehittää lukemista ja kirjoittamista, laajentaa sanavarastoa, parantaa suullista puhetaitoa, välittää oman kansan kulttuurin ja traditiot, tutustuttaa kotimaan kirjallisuuteen, musiikkiin ja moneen muuhun asiaan. Tämän kokonaisuuden saavuttaminen on kieltämättä suuri haaste opettajalle, sillä opetusta on vain pari tuntia viikossa.

Äidinkielellä lapsi helposti ilmaisee itseään sekä tunteuksiaan ja kokemuksiaan ja voi puolustaa näkökantansa. Sen sijaan vieraan kielen käyttö voi olla kömpelöä ja yksinkertaistettua. Tällöin puhuminen aiheuttaa helposti alemmuuden tunnetta, ja henkilön itsetunto murentuu. Äidinkielen merkitystä ei kuitenkaan helposti huomaa, ennen kuin sen käyttö tulee vaikeaksi. Lapsen arkikieli voi olla hyvinkin sujuva, mutta ongelmia voi esiintyä vaikeimpien asioiden ja abstraktikäsitteiden käsittelyssä. Oman kielen avulla hän oppii muodostamaan ja ymmärtämään käsitteitä, omaksuu asioita. Sillä tapahtuu maailman hahmotus. Siksi se on tärkeää koulumenestyksen kannalta. (Sinko 1994,28-29.) Voi kestää kauan, ennen kuin lapsi saavuttaa uudessa kielessä sellaisen taidon, joka antaa hänelle mahdollisuuden vaikeammankin käsitteistön käsittelyyn ja näin kehittyneeseen ajatteluun (Sundman 1995,39).

Äidinkieli toimii myös siltana omaan etniseen ryhmään, kulttuuriin ja omiin vanhempiin. Se on lähes aina perheen yhteinen kieli. Aikuiset eivät omaksu uutta kieltä yhtä nopeasti ja hyvin kuin lapset. On vaarana, ettei lapsen kotikieli kehity hänen kehityksensä mukaan, vaan jää lapsenkielen tasolle. Yksinkertainen ja arkikäyttöön kutistunut kieli ei toimi täydessä määrin kommunikaation välineenä lasten ja vanhempien välillä. Tällöin kielimuuri voi vaikeuttaa perhesuhteita,

kanssakäymisessä esiintyy helposti väärinymmärrystä. Yhteys vanhempiin, sukulaisiin ja omaan kansaan voi kadota, ja lapsi kasvaa ilman juuria. (Pitkänen 1994,47.) Vahvan identiteetin kannalta on tärkeä opettaa lasta arvostamaan sekä omaa alkukulttuuria että omaksumaan valtakulttuuri. Kahden kulttuurin välillä elävä lapsi kasvaa tasapainoisemmaksi, jos hän omaksuu sekä vähemmistö- että valtakulttuurin arvot ja käyttäytymisen (Sue & Sue 1990,106-107).

Jokainen omaksuu uuden kulttuurin piirteitä eri tavalla ja omassa tahdissa. Iästä, luonteesta ja vanhempien asenteista riippuen lapsi valitsee toiminta- ja käyttäytymistapoja. Jotkut pyrkivät omaksumaan valtakulttuurin mahdollisimman nopeasti ja hylkäävät kaiken, mikä liittyy omaan kulttuuriin. Toiset taas saattavat tuntea valtakulttuurin vieraaksi sekä torjua sen ja välttää kontakteja sen edustajien kanssa. Integraatiosta puhutaan, kun henkilö haluaa sekä säilyttää oman kulttuurin että olla vuorovaikutuksessa uuden kulttuurin kanssa. Hän on kahden kulttuurin välissä ja molemmat ovat hänelle yhtä arvokkaita, hän oppii löytämään kummastakin hyviä ja huonoja puolia. Monikulttuurisuus rikastuttaa henkilön persoonallisuutta: ”Lapset, jotka ovat kasvaneet kahden kulttuurin vaikutuspiirissä, ovat usein joustavampia, sopeutuvaisempia ja luovempia kuin muut” (Liebkind 1994,35).

Yksilön itsetuntoon vaikuttaa se, miten hän kokee ympäristön suhtautuvan häneen. Lapselle tuskin kehittyy positiivinen minäkäsitys, jos kanssaihmiset tietoisesti tai tiedostamattomasti viestivät hänen olevan muita ”huonompi”. Lapsilla ei ole vielä kykyä puolustaa myönteistä minäkuvaansa, he ovat tässä suhteessa aikuisia haavoittuvampia. (Liebkind 1994,36.)

Lapset näkevät asioita toisella tavalla kuin aikuiset. Käsite ”kulttuuri” saattaa olla hyvinkin epämääräinen ja etäinen lapsille. Sen merkitys usein avautuu vasta, kun ihminen aikuistuu. Siksi vanhemmilla ja koululla on vastuullinen tehtävä lapsen identiteetin vahvistamisessa kulttuurituntemuksen kautta. Lapsen tulisi olla tietoinen oman kulttuurin sekä heikoista että vahvoista piirteistä. Tietoisuus oman kulttuurin vahvoista puolista edistää myönteisen minäkäsityksen kehitystä.

Monikulttuurisiksi kasvatetut henkilöt ovat yhteiskunnalle rikkaus. Työelämässä heistä tulee arvokkaita kahden tai useamman kulttuurin ja kielen asiantuntijoita.

1.3 Suomi toisena kielenä –opetus

Vieraaseen maahan muuttaneet lapset ovat yleensä innokkaita uuden kielen oppijoita, kielen omaksuminen sujuu aika hyvin. Lapset tuntevat tarvetta ilmaista itseään, ymmärtää muita ja tulla ymmärretyksi. Vieras kieli ei ole heille päämäärä, vaan se on väline, jolla he käsittävät uusia asioita, oppivat ymmärtämään maailmaa. Tutkimukset kertovat, että sosiaalinen kielitaito saavutetaan yksilöllisistä eroista riippuen 2 vuodessa. Kognitiivisen kielitaidon saavuttamiseen tarvitaan 5-7 vuotta (Hall). Kognitiiviseen taitoon sisältyy monipuolinen sanavarasto, kyky muodostaa ja luokitella niitä sekä kyky tehdä havainnot kielellisistä rakenteista (Sundman 1995, 41-42). Jos hallitsee täydellisesti oman äidinkielen, saavuttaa helpommin uudenkin kielen korkean tason. Siihen tarvitaan tukea ja ohjausta.

Kielen opiskeluun vaikuttaa myös lapsen ikä. On huomattu, että 8-11-vuotiaat saavuttavat oman ikäluokkansa kielitaidon tason 2-5 vuodessa; 5-7-vuotiaat tarvitsevat siihen 3-8 vuotta ja 12-15-vuotiaat 6-8 vuotta (Pitkänen 1998,9). Mitä aikaisemmin ihminen alkaa kehittyä kaksikieliseksi, sitä vaivattomammin hän näyttää omaksuvan uuden kielen. Tällöin oman kielen vaikutus ei ole vielä voimakas, ja lapsi voi omaksua uuden kielen oikean intonaation ja ääntämisen. ”Yhdestoista ikävuosi on tärkeä raja kielenoppimisen kannalta. Voidaan olettaa, että yksilön kyky omaksua moitteeton ääntämys ja aito intonaatio vähenevät tämän ikävuoden jälkeen” (Laurén 1991,23). Pienet lapset omaksuvat kielen heidän päätoimintansa - leikkimisen - kautta. Tekemiseen, askarteluun ja harrastuksiin liittyvä kielitaito saattaa olla varsinaisessa kielenopiskelussakin usein tehokkaampaa ja kannustavampaa kuin perinteinen analyttinen kielen käsittely ja drillaaminen (Rekola 1996,89).

Kielen oppiminen on pitkä prosessi. Jotkut lapset tarvitsevat paljon aikaa kuuntelemiseen, ennen kuin he alkavat tuottaa kieltä. Tämä ”hiljainen kausi” on luonnollinen vieraan kielen opiskelussa, eikä ole lainkaan merkki oppimisvaikeuksista opiskelun alkuvaiheessa. Sellaiset lapset eivät välttämättä halua puhua, ennen kuin kieli on hallussa, ja he ovat varmoja sen virheettömyydestä. Yksi tärkeitä edellytyksiä menestykselliselle kielen oppimiselle on lapsen positiivinen asenne opettajiin ja koulunkäyntiin ylipäänsä. Lapsen pitää tuntea itsensä tervetulleeksi ja hyväksytyksi kouluun. Valmistavassa luokassa oleminen tai

tukiopetukseen osallistuminen eivät saa lapsesta tuntua rangaistukselta erilaisuudesta (Pitkänen 1994,21). Mahdollisuuden mukaan lapsi osallistuu opetukseen suomalaisoppilaiden kanssa, esimerkiksi taito- ja taideaineiden oppitunneilla.

1.4 Tukiopetus

Maahanmuuttajalapsille voi antaa tukiopetusta heidän äidinkielellään, milloin se on tarpeen. Lapsi, jonka kielitaito ei ole vielä riittävän hyvä, ei pysty seuraamaan normaaliopetusta muiden rinnalla. Silti tuloksellisen oppimisen kannalta on tärkeää, ettei kielitaito ole esteenä opetettavan asian ymmärtämiseen ja omaksumiseen. Lapsi ei saa jäädä opetuksessa jälkeen riittämättömän kielitaidon takia. Tukiopetusta tarvitaan oppiaineissa, joissa on paljon vierasta käsitteistöä, kuten ympäristötiedossa, historiassa ja muissa. Myös matematiikan sanalliset tehtävät voivat olla vaikeita. Tukiopetuksen järjestelyssä pitää ottaa huomioon myös se, että lapsi voi kokea häneen kohdistuvan erityisjärjestelmän rangaistuksena siitä, että on muita ”huonompi” (Pitkänen 1994,21).

2 Venäjänkieliset lapset Lausteen koulussa.

Kyselyn avulla yritin selvittää, miten entisen Neuvostoliiton alueelta muuttaneet venäjänkieliset lapset viihtyvät koulussa, mitä mieltä he ovat opettajista, omasta opiskelustaan ja koulumenestyksestään.

2.1 Yleiset tiedot haastateltavista

Haastattelin 4-6 luokkien oppilaita ja kolmea valmistavan luokan oppilasta. Tämä oli mielestäni kiinnostavin ikäryhmä, sillä tämänikäiset lapset pystyvät analysoimaan itseensä liittyviä asioita, ja heille on muodostunut käsitys oppimisprosessista.

Joillakin heistä on kokemusta lähtömaansa koulusta ja he voivat verrata sitä suomalaiseen kouluun sekä pohtia, mikä on erilaista ja mikä samanlaista.

Haastattelin yhteensä 12 oppilasta: 4 tyttöä ja 8 poikaa. Neljä on Virossa, kaksi Kazahstanista, yksi Ukrainasta ja muut Venäjältä. Kaikkien äidinkieli on venäjä. Se on jokaisella myös perheen yhteinen kieli. He ovat asuneet Suomessa 2-6 vuotta, kolme valmistavassa luokassa olevaa oppilasta muutti Suomeen muutama kuukausi

sitten ja aloitti koulun 1-1,5 kuukautta sitten. Oppilaista kahdeksan ehti käydä koulua omassa maassaan. Muut aloittivat opiskelun vasta Suomessa.

2.2 Keskustelun kulku

Lähetin jokaisen haastattelemani oppilaan kotiin kirjeen, jossa pyysin vanhemmilta luvan kyselyyn. Kukaan vanhemmista ei antanut kieltävää vastausta. Keskustelun aikana ilmapiiri oli hyvä ja tuttavallinen, mikään ei jännittänyt lapsia. Olin heille jo tuttu ihminen, ja mielestäni he kertoivat itsestään avoimesti. Kerroin heille käsitteleväni tietoja luottamuksellisesti. Aikaa käytettiin keskusteluun 30-40 minuuttia. Keskustelu kulki etukäteen suunniteltujen kysymysten puitteissa, muttei aina järjestyksessä vaan tilanteen mukaan. Jos tuli uusi mielenkiintoinen asia, pohdittiin sitä yhdessä. Lapset näyttivät vastaavan kysymyksiini ihan mielellään. Yksi poika, joka oli aloittanut opiskelun valmistavassa luokassa, kertoi, että hän tuntee tarvetta keskustella omalla äidinkielellään. Äidinkielen kommunikaatio on alusta asti ollut asia, jota hän kaipaa uudessa koulussa. Muiden kohdalla tilanne saattaa olla samanlainen. Myös lapsille vahvistuu tuntemus siitä, että koulun opettajat välittävät heistä, sillä kerroin, että heidän mielipiteensä on opettajille tärkeä ja arvokas.

2.3 Kysymykset

Aluksi kysyin ikää, luokkaa, synnyinmaata, montako luokkaa olet käynyt kotimaassa, ja montako vuotta olette asuneet Suomessa

Kielen oppiminen:

- osaitko suomea tai englantia ennen Suomeen muuttoa
- mikä on kotikieli
- miten paljon puhut suomea koulun ulkopuolella
- yrititkö/yritätkö puhua vai odotitko/odotatko, että hallitsit kielen paremmin
- miten suhtaudut kielivirheiden korjaamiseen (onko se haitta vai apu), osaatko hyväksyä omia virheitä ja suhtautua niihin suvaitsevasti

- miten vaikeaa on
 - a) puhuminen
 - b) puhutun ymmärtäminen
 - c) kirjoittaminen
 - d) lukeminen
- missä näistä tarvitset enemmän harjoittelua
- onko kokeessa joskus tarpeellista katsoa tuntemattomia käsitteitä sanakirjasta

Opetus:

- mitä mieltä olet opiskelusta pienryhmässä (onko siinä helpompaa kuin tavallisessa opetuksessa; koetko eristäytymisen tunnetta)
- onko ympäristötiedon ja historian kirjat vaikeat (riittääkö, että ymmärtää pääpiirteissään vai onko yksityiskohtien ymmärtäminen tärkeä)
- haasteet opiskelussa, ovatko ne esteenä vai motivointitekijänä
- mikä motivoi opiskelussa eniten:
 - a) opettajan kehuminen
 - b) vanhempien kehuminen
 - c) arvosana
 - d) oman edistyksen ja osaamisen tuntemus (opiskeletko ennen kaikkea itseäsi varten)
- onko oppitunnilla työrauhaa, pystytkö keskittymään, onko kuri hyvä
- oletko aktiivinen, nostatko kättä, kun tiedät vastauksen
- oletko tyytyväinen koulumenestykseesi

Tukiopetus:

- onko sitä riittävästi
- auttaako se käsitteiden selvittämiseen ja harjaannuttamiseen
- tuntuuko se rangaistukselta siitä, että on muita ”huonompi”, vai hyväksytykö sen, että pitää opiskella vähän muita enemmän

Läksyt:

- kotitehtävien määrä (sopivasti, liian vähän, liian paljon)
- valvovatko vanhemmat läksysi tekemistä

Opettajat:

- tuntuvatko opettajat välinpitämättömiltä
- saatko tarpeeksi apua heiltä
- onko heitä vaikea lähestyä
- kysytkö aina, kun on epäselvää
- haittaako, jos opettaja pyytää vastaamaan, kun ei viittaa
- mitä ominaisuuksia opettajalta ensisijaisesti toivot

Venäjän kielen oppiminen:

- onko mielestäsi omalla kielellä, kulttuurilla ja juurilla merkitystä, vai haluatko eroon niistä
- tuntuuko hyvältä, että voi olla kaksikielinen ja -kulttuurinen
- onko äidinkielen kehitys tärkeää
- haluatko vanhempasi, että opiskelisit venäjää

Ystävät:

- onko vakituisia välituntikavereita, vai tuleeko leikittyä kaikkien kanssa
- haluatko enemmän ystäviä

Yleinen viihtyvyys:

- viihdytkö koulussa
- pelottiko opiskelun aloittaminen uudessa koulussa; jos kyllä, oletko selvinnyt jännityksestä
- mikä oli erilaista entisessä koulussasi
- onko koulussa jotain, mitä haluaisit muuttaa tai parantaa
- oletko törmännyt kiusaamiseen
- uskallatko kertoa opettajille/kerrotko vanhemmille kiusaamisesta

2.4 Tulokset**Kielenoppiminen**

Vieraan kielen oppimiseen vaikuttaa aina oma asenne opittavaan kieleen ja vieraaseen maahan. Lapset, joita tutkin, muuttivat Suomeen perheensä kanssa suomalaisten sukujuurien perusteella, ja muutto oli yleensä toivottu ja odotettu.

Neljä heistä on asunut Suomessa jo 5-6 vuotta. Heistä tuntuu, ettei kielivaikeuksia enää ole. Kaikki oppilaat ovat innokkaita kielen oppijoita. He kertovat, että yrittävät puhua, eivätkä odota, että kieli on täysin kunnossa ja virheetön. He ymmärtävät, että virheet ovat osa oppimista, ja omista virheistä on hyvä oppia. Vain kaksi tyttöä sanoi, että puhuminen harmittaa, jos ei osaa hyvin kieltä, koska ”muut nauraa”. Ensin he ovat mieluummin kuuntelemassa. Kielivirheiden korjaamiseen kaikki väittivät suhtautuvansa myönteisesti, se ei häiritse. Yksi poika toivoi, että opettaja ei ainoastaan korjaisi virheitä kirjallisissa töissä, vaan ilmoittaisi myös oikean vastauksen. Kielenoppimisessa he eivät koe turhautumisen tunnetta, motivaatio ei laske vaikeuksien takia. Lähes kaikki ovat sitä mieltä, että menestys on itsestä kiinni. Lapset, jotka eivät ole vielä päässeet pitkälle kielenopiskelussa, kokevat kirjoittamisen helpommaksi kuin puhumisen tai ymmärtämisen. Siksi kirjalliset tehtävät ovat heistä mielekkäämpiä.

Opetus

Viisi oppilasta osallistuu pienryhmäopetukseen matematiikassa ja ympäristötiedossa. Yksi tyttö kieltäytyi osallistumasta siihen, koska hän joutuisi ryhmään, jossa ei ole yhtään omaluokkalaista. Hän ei viihtynyt siinä ryhmässä, hänestä tuntui, että hänet ”ikään kuin revitään pois omasta luokasta”. Yleisopetusta hän pitää parempana vaihtoehtona, vaikka hänen on vielä vaikea seurata sitä. Muut suhtautuvat myönteisesti opetukseen pienryhmässä. Se ei tunnu heistä johtuvan heidän ”huonommuudestaan”, vaan he ymmärtävät sen olevan järkevä ja tarkoituksenmukainen toimenpide. Heidän mielestään opettajan selitykset ovat siellä selkeämpiä ja siellä voi vapaasti kysyä jos ei ymmärrä.

Oppilaat ovat ylipäänsä tyytyväisiä omaan opiskeluun: he kokevat onnistumisen elämyksiä. Vain kaksi tyttöä eivät olleet tyytyväisiä. Toinen toteaa, ettei itse ponnistele riittävästi, eikä hänellä ole tahdonvoimaa epäselvän työstämiseen, toinen oli tyytymätön, koska halusi korottaa numeroita. Lähes kaikki toteavat opiskelevansa itseänsä varten ja se, että tuntee oppivansa ja edistyvänsä, tuo heille mielihyvää. ”Tuntuu hyvältä, jos arvosanatkin nousee. Haluan korottaa vielä matematiikan arvosanan, siksi opiskelen nyt tosissani. Jotkut suhtautuvat siihen epäluuloisesti, sillä opiskelua on vain 2 kuukautta jäljellä. Mutta minusta jopa noin lyhyessä ajassa on mahdollista parantaa suorituksia.”

Yksi oppilas kertoi, että opettajan kehu ei motivoi eteenpäin, vaan päinvastoin rentouttaa häntä ja hän lakkaa ponnistelemasta.

Kaikki muut paitsi valmistavan luokan oppilaat sanovat, että kuri oppitunnilla on yleensä hyvä, heillä on riittävästi työrauhaa, eikä ole keskittymishäiriöitä.

Tukiopetus

Äidinkielistä tukiopetusta annetaan koulussa 1-2 tuntia viikossa, ja oppilaiden mielestä se on ihan riittävä määrä. Kaksi tyttöä toivoisi enemmän tukiopetusta matematiikassa, koska itse oppiaine aiheuttaa vaikeuksia. Yksi oppilas kokee äidinkiellisen tukiopetuksen haitaksi, koska hänestä tuntuu, että oppisi kielen nopeammin, jos joutuisi itse työstämään aineiston. Kokeessa hän usein hallitsee tiedot venäjäksi, mutta suomen kielellä tuottaminen on vaikeaa.

Oppimisvaikeudet

Haasteet opiskelussa ovat monelle motivoiva tekijä. Kolme sanoo, että kiinnostus hiipuu, jos on vaikeaa, selville saaminen on kuitenkin liian työlästä. ”En tee jollen ymmärrä”, kertoo yksi oppilas. Vastuun siitä, ettei ymmärrä hän siirtää opettajalle: ”Jos opettaja ei selitä hyvin, en ymmärrä”. Hän luovuttaa heti, kun kohtaa ymmärtämisvaikeuksia.

Parin vuoden ajan Suomessa asuneet lapset totesivat, että kokeessa olisi tarve käyttää sanakirjaa. Joskus tehtävässä kohtaa tuntemattoman käsitteen, joskus osaa vastata venäjäksi, mutta ei muista suomenkielistä sanaa.

Lapset olivat eri mieltä oppikirjojen vaikeudesta. Siihen, kokeeko lapsi ymmärtämisvaikeuksia, vaikuttaa oma tapa oppia asioita. Jos lapselle riittää, että ymmärtää pääasiat, lukeminen ei vaikuta vaikealta. Heidän mielestään tuntemattomien sanojen merkityksen voi päätellä kontekstista. Mutta jos yksityiskohtienkin oikeinymmärtäminen on tärkeää, lukeminen sujuu usein sanakirjan kanssa ja tuntuu työläältä. Lapset, jotka ovat asuneet Suomessa yli 5 vuotta, eivät koe oppikirjoja vaikeiksi.

Lapsen oma tuntemus siitä, ettei hänellä ole vaikeuksia ymmärtämisessä, voi olla hyvinkin pettävä. Tuntemattomien sanojen merkityksen voi hänen mielestään

helposti päätellä tekstiyhteydestä. Tässä on aina olemassa väärinkäsitysten vaara. Lapsi ”luulee, että ymmärtää”, eikä usein tiedä äidinkielistä sanaa. Siksi opettajan tulisi tarkistaa useammin, onko asia ymmärretty oikein. Myös äidinkielisessä tukiopetuksessa täydennetään oppilaan tietoja sekä oikaistaan mahdollisia väärinkäsityksiä.

Pitää ottaa huomioon myös se, ettei lapsi välttämättä halua tunnustaa, jos ei ymmärrä. Hän saattaa yrittää löytää erilaisia keinoja, joilla selviää oppitunnilla. Hän voi yrittää olla mahdollisimman hiljaa ja huomaamattomana toivoen, ettei opettaja kysy. Näin opettajan on vaikea huomata puuttuvia tietoja. Toisaalta jotkut oppilaat myöntävät, etteivät mielellään nosta kättä edes silloin, kun tietävät vastauksen. He toivovat, ettei opettaja kysy, jos ei viittaa. Arasta ja ujosta lapsesta koko koulunkäynti voi tuntua vastenmieliseltä, jos pakkoesiintyminen saattaa hänet noloon tilanteeseen. Toisten mielestä ei ollenkaan haittaa, jos opettaja pyytää vastaamaan, vaikkei nostanut kättä. Yhden oppilaan kanssa pohdimme, että suomalaisessa koulussa opettajat eivät yleensä kysy, ellei oppilas itse halua vastata. Toisin oli venäläisessä koulussa. Siellä opettajat useimmiten etsivät aukkoja lasten tiedoissa tai halusivat selvittää, keneltä puuttuu tieto. Siksi suullinen vastaus tai esiintyminen oli hyvin yleinen kyselymuoto.

Haastatteluista ilmeni, etteivät opettajat näytä oppilaista välinpitämättömiltä. ”He ovat päältä päin kovia, mutta sisimmässä toisenlaisia” – kertoo omia tuntemuksiaan eräs tyttö. Lapsilla ei ole korkeata kynnystä lähestyä opettajaa ja kysyä, jos on epäselvää. Lähes kaikki myöntävät, että yleensä aina he saavat opettajilta apua. Vain yhdestä oppilaasta tuntui siltä, että opettaja on turhan kiireinen, eikä apua tarvittaessa saa tarpeeksi. Toinen poika kertoi, ettei turvaudu paljon opettajan apuun, koska kysyy useimmiten suomalaisilta ystäviltään sekä vanhemmiltaan (hänen äitinsä on itse opettaja).

Läksyt

Läksyjen määrä tuntuu oppilaista olevan sopiva. Ne, joilla muistot venäläisestä koulusta ovat vielä tuoreet, kertovat, että siellä oli enemmän läksyjä, ja opettajan kontrolli oli tiukempi.

”Venäjällä oli ankarampia vaatimuksia läksyjen teon suhteen. Jos ei ole tehnyt, heti tulee kakkonen (epätyytyttävä arvosana, joka vaatii uutta suoritusta ja paljon

vaikuttaa loppunumeroon) luokkavihkoon. Suomessa vain jäädään tekemään koulun jälkeen.”

Kaikilla oppilailla on läksyjen valvonta kotona. Toisilla kontrolli on tiukempaa, toisilta vanhemmat vaan kysyvät, onko läksyt tehty? Vanhemmat eivät ole välinpitämättömiä lastensa koulumenestyksen suhteen. Siihen, että läksyt joskus jäävät tekemättä löytyy selityksiä:

”Minulla on paljon harrastuksia. Tulen kotiin joskus puoli yhdeksältä ja hyvin väsyneenä.”

”Joskus jätän läksyt tekemättä, koska en ymmärrä miten tekisin ne, mutta opettaja luulee, että tahallaan olen jättänyt ne tekemättä.”

Äidinkieli

Kaikilla on kotikielenä venäjä. Vain yksi tyttö ei pitänyt venäjän kielen kehittämistä tärkeänä. Hän sanoo, että nykyinen kielitaito riittää. Kaikki muut kokevat äidinkielen oppimisen ja kulttuurin tuntemuksen tärkeäksi asiaksi. He eivät halua, että venäjän kieli unohtuisi. He ovat tietoisia siitä, että sen osaamisesta voi hyötyä tulevaisuudessakin. Yksi oppilas haaveilee tulkin/kääntäjän ammatista.

Vanhemmatkin toivovat, että heidän lapsensa oppisivat venäjää. Oma kulttuuri ja juuret merkitsevät lapsille paljon. Moni lomailee mielellään synnyinmaassaan, sinne on säilynyt sukulais- ja ystäväsuhteita.

Ystävät

Kolmella haastateltavista on enemmän suomalaisia kuin venäläisiä ystäviä. Lapset, jotka ovat seurallisia luonteeltaan, sanovat kaipaavansa lisää ystäviä. Toiset eivät toivo lisää kavereita, koska heitä on riittävästi. Valmistavan luokan oppilaat kertoivat, että yhteisen kielen puute alussa harmitti, kun halusi tutustua muihin oppilaisiin ja jutella heidän kanssa, eikä voinut. Opiskelun aloittaminen uudessa koulussa vähän jännitti muutenkin. Mutta muutaman päivän jälkeen ensivaikutelma muuttui: he pääsivät työskentelyyn mukaan ja alkoivat viihtyä koulussa. Vähitellen myös kommunikaation hankaluus korjautui. Opettajat tuntuvat heistä ystävällisiltä ja oppilaista välittäviltä. Alussa opettajan puheesta sai selvää vain ilmeiden ja eleiden avulla. Joskus myös englanninkielisistä sanoista oli jonkun verran apua. He sanovat, että nyt suomen taito on parempi, eikä tarvitse enää turvautua englantiin. Tästä esimerkistä näkee, miten suuri merkitys opettajan nonverbaalisella kielellä on

oppilaan asenteen ja suhtautumisen muodostumiseen. Jotta oppilaalle kehittyisi heti myönteinen asenne, on tärkeää, että opettaja viestii hänen olevan tervetullut kouluun.

Viihtyvyys

Kaikki oppilaat kertoivat viihtyneensä koulussa ja omassa luokassa. He toteavat, että siinä on vapaampi ilmapiiri kuin entisessä koulussa, ja tämä miellyttää. Mieleen ei tullut mitään sellaista, mitä haluaisi muuttaa. Kuudennen luokan oppilas kertoi, että heillä oli parhaillaan koululehden tekeminen, mistä hän tykkää ja odottaa innolla lehden ilmestymistä. Hän toivoisi, että koulussa jatkossakin tehtäisiin vastaavia projekteja. ”Olisi kivaa, jos välillä ilmestyisi oppilaiden tekemiä lehtiä, joista saa esimerkiksi uutisia koulusta ja ulkomaista sekä tietoja tapahtumisista, kerhoista ja muusta toiminnasta ”, sanoo tyttö.

Kolme oppilasta kertoi törmänneensä joskus kiusaamiseen.

”Kiusaamista oli joskus muutama vuosi sitten, kun tulin tänne uutena oppilaana. Nyt sitä ei enää ilmene.”

”Eräs ulkomaalaispoika naapuriluokasta sanoo venäjänkielisiä kirosanoja. Tyhmiä ovat ne, jotka ovat opettaneet ne hänelle.”

Lapset sanovat osaavansa suhtautua näihin tapauksiin välinpitämättömästi. Siinä auttaa vanhempien kasvattama omanarvon tunne. Poikien kesken on yleistä, etteivät he kertoisi kiusaamisesta opettajalle. Tytöt uskaltaisivat kertoa.

Loppusanat

On monta tapaa järjestää maahanmuuttajalapsille opetusta. Isoimmilla paikkakunnilla maahan vastatulleet lapset sijoitetaan valmistavaan luokkaan, jossa he tutustuvat koulun tapoihin ja opiskelevat suomen kieltä. Jos erillisen opetuksen järjestäminen ei ole mahdollista, lapsi osallistuu yleisopetukseen ja hänen koulunkäyntiään tuetaan lisäopetuksella. Voidaan myös järjestää samanaikaisopetusta: luokassa oleva toinen opettaja tai kieliavustaja auttaa lasta seuraamaan opetusta selittämällä vieraita sanoja ja kielirakenteita. Valmistavasta luokasta oppilas jatkaa suomalaisluokkaan. Tämänkin jälkeen hänen opiskeluaan voidaan tukea opetuksella pienryhmässä, jossa kaikki oppilaat ovat ulkomaalaisia. Tukiopetusta annetaan myös suomessa ja vaikeimmissa aineissa äidinkielellä.

Maahanmuuttajalasten opetuksen lähtökohtana ovat oppilaan tarpeet. Ennen kaikkea lapsi tarvitsee kielellisiä ja taidollisia valmiuksia pärjätäkseen arkielämässä ja tulevissa opinnoissa. Oman äidinkielen ja kulttuurin säilyminen katsotaan tärkeäksi henkilön hyvän itsetunnon kehittymisen kannalta. Omaa kieltä pidetään pohjana vieraan kielen oppimiselle sekä menestykselliselle opiskelulle yleensäkin. Äidinkielellä on myös suuri merkitys kokonaispersoonan kehityksen kannalta, koska maailman hahmotus ja käsitteiden omaksuminen tapahtuu sillä. Se on myös ajattelun väline sekä yhteys vanhempiin ja omaan etniseen ryhmään. Äidinkielen opetus on vapaaehtoista ja siihen tarvitaan vanhempien suostumus. Toimiva kaksikielisyys on maahanmuuttajalasten opetuksen painopisteitä.

Sopeutuminen uuteen maahan ja kulttuuriin on monelle vaikea prosessi, johon liittyy sekä huolia, että iloisia hetkiä. Jokainen löytää itselleen sopivat toimintamallit ja sopeutumiskeinot. Koulu on paikka, jonka kautta lapsi perehtyy valtakulttuuriin. Siksi on tärkeää, että hän tuntee alusta lähtien itsensä tervetulleeksi. Koululla on vastuullinen tehtävä: kasvattaa maahanmuuttajalapsia yhteiskunnan tasavertaisiksi jäseniksi. Monikieliset ja –kulttuuriset ihmiset ovat työelämässä arvokkaita asiantuntijoita.

LÄHTEET:

Hall, Daryl. Assessing the needs of bilingual pupils.
Laurén, C. 1991. Kielen käyttö mielekkääksi. Vaasa: Oy Arkmedia Ab.
Niemelä, R. 1995. Maahanmuuttajaoppilaat Helsingin peruskouluissa ja lukioissa. Helsinki: Helsingin kaupungin opetusvirasto.
Pitkänen, P. (toim.), 1998. Monikulttuurinen koulu. Joensuun yliopistopaino.
Rekola, N. (toim.), 1996. Suomi toisena kielenä. Saarijärvi: Paino Gummerrus Kirjapaino Oy.
Sue, Derald Wing & Sue, David. 1990. Counseling the culturally different, Theory and practice. Second edition. The Courier Companies, Inc. USA.

Kokoomateokset:

Takkinen, R. & Haapanen M. (toim.), 1995. Monikielinen Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino:

Sundman, M. Kaksikielisyys, kielitaito ja kognitiivinen kehitys.

Talvitie, U. & Rekola N. (toim.), 1994. Maahanmuuttajaoppilaiden opetuksesta.

Rauma: Painorauma:

Kosonen, L. Oppilashuolto.

Liebkind, K. Kulttuuri-identiteetti.

Rekola, N. Maahanmuuttajalasten opetusjärjestelystä.

Sinko, P. Kieleni on kotini – äidinkielen merkityksestä.

Talvitie, U. Maahanmuuttaja suomalaisessa peruskoulussa.

Internet-osoite:

<http://www.oph.fi>